

Peruskoulupedagogiikan
Kursseja, kesällä 1969
Jyväskylän Kesäyliopistossa

Sauli Takala

Peruskoulun kielenopetuksesta

Peruskoulun väliaikainen opetussuunnitelma, osa IV, jossa käsitellään vieraita kieliä ja toisia kotimaisia kieliä, on varsin nykyaikainen ja sopuosoinnussa viimeaikaisen kansainvälisen ajattelutavan kanssa (mm. Ostian ja Ankaran konferenssit). Suullinen kielitaito tulee korostetusti esille opetussuunnitelmassa.

Kielenopetuksen yleiset tavoitteet

Peruskoulun kielenopetuksen tulee käsittää sellainen ehyt oppimäärä, jonka avulla saavutettu kielitaito on käyttökelpoinen ja muodostaa kestävä pohjan peruskoulun jälkeisille opinnoille.

Kielenopetuksen tavoitteena on oppimäärän laajuudesta ja tasosta riippumatta kaikkien kielitaitoon kuuluvien toimintojen harjoittaminen, niin että oppilas koko oppimäärän suoritettuaan pystyy keskeisen, s u o r i t t a m a a n s a k u r s - s i i n k u u l u v a n k i e l i a i n e k s e n rajoissa

- ymmärtämään normaalitempoista puhetta,
- tekemään itsensä suullisesti ymmärretyksi,
- lukemaan tekstiä sisällön ymmärtäen, ja
- ainakin jossakin määrin käyttämään kieltä myös kirjallisesti.

Oppiakseen ymmärtämään mm. kielelle tyypillisiä ilmauksia oppilaan tulee saada tietoja olosuhteista ja elämästä maassa, jonka kieltä hän opiskelee.

Lisäksi on tavoitteena positiivisen asenteen luominen kielen käyttämisestä ja kielen opiskelua kohtaan, niin että oppilas omaksumansa kieliaineksen puitteissa arastelematta käyttäisi kieltä ja pyrkisi myös jatko-opintojen avulla ylläpitämään ja kehittämään peruskoulussa saavuttamaansa kielitaitoa.

(Peruskoulun väliaikainen opetussuunnitelma, IV, s. 1)

Opetussuunnitelma korostaa kielitaidon käyttökelpoisuutta ja oppilaiden valmiutta käyttää kieltä tilanteen sitä vaatiessa. Se korostaa myös kielitaidon kaikkien toimintojen harjoittamista, muttei mainitse kääntämisestä mitään. Sanonta voidaan

myös tulkita siten, ettei opetussuunnitelma korosta pikkutarkkaa korrektisuutta. Tärkeämpää on saada selvä puheesta ja saada itsensä suullisesti ymmärretyksi, pystyä saamaan selvä luetusta tekstistä (mikä ei siis edellytä jokaisen sanan tuntemusta) ja pystyä myös jossakin määrin käyttämään kieltä kirjallisesti. Kieli on käsitetty toiminnalliseksi (funktionaaliseksi) kommunikaatiojärjestelmäksi, ei muodolliseksi (formaaliseksi) järjestelmäksi. Oppilaiden kielitaidon arvioitsemisen l. kouluarvostelun kannalta tämä ilmeisesti merkitsee sitä, ettei päähuomiota tulisi kiinnittää virheiden määrään vaan kielellisen kommunikaation (suullisen tai kirjallisen) menestyksellisyyteen ja tehokkuuteen. Tämä taas merkitsee sitä, että opettajain virhetoleranssin tulisi olla korkeampi kuin nykyisin. On syytä pitää mielessä, että harva osaa äidinkieltään moitteettomasti, vain harvat pystyvät puhumaan ja kirjoittamaan äidinkieltään täysin virheettömästi. Ei tulisi siis myöskään vaatia oppilailta korrektisuutta, johon äidinkieltä puhuvatkaan eivät normaalisti yllä. Näin ollen olisi tehtävä järkevä kompromissi kielellisesti ideaalin (täysin korrekti kielenkäyttö) ja toiminnallisesti (funktionaalisesti) optimaalin välillä, jotta kielellinen kommunikaatio olisi tehokasta ja tarkoituksenmukaista.

Peruskoulun kielenopetusmenetelmistä

Metodin merkityksestä ollaan varsin eri mieltä. Metodია voidaan pitää erittäin tärkeänä tekijänä kielen opetuksessa, koska se määrää suurella määrällä mitä opetetaan ja miten opetetaan. Toisaalta voidaan esittää, ettei metodilla ole kovinkaan paljon merkitystä, jos oppijalla on halua oppia. He oppivat siis eräessä mielessä metodistekin huolimatta. On toisaalta esitetty, että opettajalla on ratkaiseva osuus. Metodit ovat tasan yhtä hyviä kuin opettajat. Opettaja on siis viime kädessä metodi.

Metodeista keskusteltaessa esitetään usein väitteitä aivan kuin ne olisivat todennettuja faktoja. Kuitenkin meillä on vain varsin vähän empiiristä tietoa eri opetusmenetelmien tehokkuudesta, ja tämäkin tieto on enemmän tai vähemmän epäluotettavaa.

Peruskoulun kielenopetusmetodia voidaan kutsua audio-lingvuaaliseksi (audio-visuaaliseksi) opetusmentelmäksi. Tunnusomais- ta tälle metodille ovat mm. seuraavat seikat:

- 1) Oletetaan , että kieli on kommunikaatiotottumuksista koostuva järjestelmä. Vieraan kielen oppiminen on pää- asiassa kielellisten "tapojen" (habits) mekaaninen oppimisprosessi. Tavat vakiintuvat vahvistamisen avulla. Koska kieli on käyttäytymistä (kielellistä käyttäyty- mistä) se voidaan oppia vain houkuttelemalla oppilaat käyttäytymään kielellisesti(käyttämään kieltä).
- 2) Koska puhe on ensisijainen ja kirjoitus toissijainen, kielitaito opitaan tehokkaammin, jos opetettava asia esitetään ensin suullisesti ja vasta myöhemmin kirjalli- sesti,
- 3) Analogia on kielenopiskelussa tehokkaampaa kuin analysoin- ti. Kielen perusrakenteet opetellaan intensiivisen drilli- harjoittelun avulla ja oppilas soveltaa näitä perusmalleja uusissa tilanteissa analogisesti.
- 4) Vieraan kielen sanojen merkitys voidaan oppia vain, jos opitaan samanaikaisesti tuntemaan se kulttuuripiiri, jossa tätä kieltä käytetään. Kieltä opettaessa tulee opetettava aines valita siten, että se kuvastaa ko. kielialueen kulttuuria.

Sauraavat otteet opetussuunnitelmasta valaisevat edellä esi- tettyjä yleistyksiä.

- Kielen opetus tulee aloittaa kuuntelu- ja puheharjoituksilla.
- Kirjoitetun(myös) painoasuisen kielen näkeminen, lukeminen ja muu käyttö voi varsinkin alkuvaiheessa vaikeuttaa hyvän ääntämisen ja intonaation oppimista.
- Jopa yli lukukauden kirjaton kausi on tarpeen, jos englannin kielen opiskelu alkaa III luokalla.
- Koska puhutun kielen yksikkö on virke, opettajan tulee alun alkaen käyttää kokonaisia virkkeitä.
- Opettajan puheen tulee alusta lähtien olla luontevaa.
- Uuden kieleiaineksen syöttövaiheessa on opettajan syytä toistaa uuden sanan, sanonnan tai rakenteen sisältävä virke useampaan kertaan.
- Äidinkielellä annettaviin sanallisiin selityksiin turvau- dutaan vasta poikkeustapauksissa, jos toistaminen, malli ja näyttäminen eivät johda tyydyttävään tulokseen.
- Aina on pyrittävä siihen, että oppilas lopuksi saa tilai- suuden oikeaan suoritukseen(rakenteet).
- Kieltä opiskeltaessa on saman asian toistuvalla harjoitte- lulla suurempi teho kuin yhdellä kauan kestäväällä harjoi- tusvaiheella.

- Taululla olevat virheet korjataan yhteisvoimin ja virheettömät virkkeet luetaan kuorossa tai yksitellen.
- Myös oppikirjaa seurattaessa tutustutetaan oppilaat uuteen kieliaineeseen ensin suullisesti.
- Äidinkiellellä suoritettavaa sanaston kontrollia ei tarvita kuin poikkeustapauksessa.
- Mahdolliset virheet tulee korjata riittävän nopeasti, niin ettei taulussa näkyvä virhe jää oppilaiden mieleen.
- Ala-asteella toimitaan yksinomaan mallien turvin, eikä aluksi pyritä rakenneseikhojen varsinaiseen systemaattiseen esittämiseen, vaikka muutoin edetäänkin johdonmukaisesti.
- Joskus saattaa olla aiheellista, erityisesti yläasteella, yhdessä oppilaiden kanssa muotoilla yksinkertainen ja selkeä sääntö.
- Tottumalla nopeasti antamaan opiskeltavalle kielelle luonteenomaisia, mielekkäitä vastauksia erilaisiin kysymyksiin oppilaiden kielekäyttö ikään kuin automatisoituu.
- Kirjallista kääntämistä äidinkielenä opiskeltavalle kielelle ei pidä harjoittaa ennenkuin oppilaat ovat siinä määrin perehtyneet opiskeltavaan kielen rakentamiseen ja lauseenmuodostustapaan sekä fraseologiaan, etteivät he käännä sana sanalta, vaan äidinkielen luontevia virkkeitä opiskeltavan kielen luonteviksi virkkeiksi.

Opetuksen eriyttäminen

Peruskoulun ala-asteella pyritään oppilaiden erilainen omaksumiskyky ottamaan huomioon luokan sisäisen differentaation avulla (luokat III- VI). Eri suoritustason oppilaille voidaan antaa opetettavaan kieliaineeseen liittyviä eritasoisia tehtäviä. Nopeimmin edistyvät oppilaat saavat suorittaa lisätehtäviä. Luokka voidaan jakaa myös tunnin puitteissa eri opetusryhmiin. Tilapäisissä oppimisvaikeuksissa voidaan oppilaille antaa tukiopetusta.

Peruskoulun väliaikaisen opetussuunnitelman mukaan peruskoulun yläasteen (VII - IX) organisatorinen eriytyminen rakentuu ainekohtaisen kurssi- ja ainevalinnan varaan. Tämä merkitsee mm. sitä, että oppilas ja hänen huoltajansa saavat valita I oppilaalle vieraassa kielessä kolmesta tasokurssista (yleis-, keski- ja laaja kurssi) ja II oppilalle vieraassa kielessä (jonka liittäminen kaikille yhteiseksi aineeksi tapahtui Eduskunnan toimesta hallituksen esityksestä poiketen) kahdesta tasokurssista (laaja ja suppea kurssi) oppilalle sopivaksi katsottu kurssi.

Keskikurssi ja laaja kurssi poikkeavat yleiskurssista lähinnä siten, että yleiskurssin kanssa yhteisen perussanaston lisäksi opetetaan muita sanoja ja sanontoja . Lisäksi rakenneseikkoja käsitellään perusteellisemmin ja laajemmin. Yleiskurssilla kiinnitetään erityistä huomiota käytännön työelämässä ja tilanteissa esiintyviin ilmauksiin.

Tukiopetus

Tukiopetus on osa-aikaista, pienryhmissä, harvemmin yksilöllisenä annettavaa lisäopetusta, joka tukee normaali- tai erityisluokalla olevan, tilapäisiä oppimisvaikeuksia omaavan oppilaan opiskelua. Tukiopetusta voidaan nykyisten säännösten mukaan järjestää kaksi opettajan vuosiviikkotuntia perusluokkaa kohti(66 t).

Tukiopetuksen tarvetta voi esiintyä mm. siksi, että oppilas on ollut pitkähkön aikaa poissa koulusta, tai siksi että hän siirtyy suppeammalta kurssilta laajemmalle kurssille. Yleensä tukiopetusta tarvittaneen etenkin kieliopillisten rakenteiden opettamisessa.

Tukiopetuksen tehokkuutta vähentää tällä hetkellä tätä suoritustasoa varten laaditun monipuolisen opetusmateriaalin puuttuminen.

Kielenopetuksesta voidaan vapauttaa oppilas, jos hänellä I tai II kielen^{toisen kielen} opiskelussa on ollut vaikeuksia ja jos hänen yleinen koulumenestyksensä on muutenkin ollut heikko. Myöhemmin voidaan kielen opiskelusta vapauttaa oppilas, jolla ilmeisesti^{ei} ole edellytyksiä ko. kielen jatkuvaan opiskeluun. Toisen oppilaalle vieraan kielen opiskelusta voidaan vapauttaa sellainen oppilas, jolle kahden vieraan kielen opiskelun voidaan olettaa tuottavan kohtuuttomia vaikeuksia, varsinkin jos oppilas ei ole menestynyt kovin hyvin ensimmäisen vieraan kielen opiskelussa.